

ANTE BRALIĆ (ur.), *Franjo Tuđman i stvaranje suvremene hrvatske države (1990.-1999.)*, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2016., 325 str.

Zbornik radova pod nazivom *Franjo Tuđman i stvaranje suvremene hrvatske države (1990.-1999.)* rezultat je znanstvenoga skupa održanog u Zadru 10. prosinca 2012. pod istim nazivom kao i zbornik. Znanstveni skup organiziralo je Sveučilište u Zadru, Hrvatski institut za povijest i Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru. Zbornik je podijeljen u četiri tematske jedinice, odnosno poglavlja i sadrži četrnaest radova.

Na početku zbornika nalazi se sadržaj, nakon njega dolazi predgovor (str. 7-9). U predgovoru se čitateljima obratila predsjednica Republike Hrvatske, Kolinda Grabar Kitarović. Predsjednica je izrazila zahvalnost sudionicima znanstvenoga skupa, čiji je rezultat ovaj zbornik, te je istaknula važnost ovakvih sadržaja zbog značaja uloge dr. Franje Tuđmana u teškom vremenu za hrvatski narod. Nakon predgovora slijedi "Govor Franje Tuđmana u Saboru 30. svibnja 1990." (str. 11-18). U ovom je govoru Tuđman naglasio važnost i povijesni kontinuitet Hrvatskoga sabora, te je osim radosti zbog pobjede na prvim višestranačkim izborima, nakon gotovo pedeset godina jednoulja, izrazio i zabrinutost zbog ratne opasnosti koja prijete Hrvatskoj, ali i nadu u pozitivno rješenje mogućega sukoba s politikom Beograda.

Prvo poglavlje nosi naslov *U osvit hrvatske slobode*. Ono se sastoji od dva članka. Autor prvog članka je Zlatko Begonja s naslovom "Povijesno politička stajališta dr. Franje Tuđmana u početku stvaranja samostalne Republike Hrvatske" (str. 21-32). U ovom radu autor naglašava koje su to povijesne ideje i istaknute hrvatske vođe kroz povijest na osnovi kojih je Franjo Tuđman profilirao svoja politička stajališta koja će s malim korekcijama zastupati sve do svoje smrti. Posebna pažnja posvećena je i političkim suparnicima Franje Tuđmana koji su u njegovim predratnim govorima uviđali latentnu opasnost od obnove Nezavisne Države Hrvatske. Na kraju se autor dotakao i politike Franje Tuđmana prema hrvatskom iseljeništvu.

Drugi članak naslova "Franjo Tuđman i ostvarenje samostalne hrvatske države 1990./91. godine" (str. 33-60) napisao je Nevio Šetić. Na početku rada autor piše o Tuđmanovu profesionalnom putu, od

generala JNA do političkoga disidenta, te njegovim stavovima o Drugoj Jugoslaviji. U nastavku rada nastoji opisati organiziranje HDZ-a i reakciju tadašnjih vlasti koje su u toj novoosnovanoj stranci vidjeli opasnost za ustavno-pravni poredak Jugoslavije. Rezultati prvih višestranačkih izbora, koji dovode do zaoštavanja politike Slobodana Miloševića te stvaranje Vlade demokratskoga jedinstva, teme su koje autor opisuje u zadnjem dijelu rada.

Franjo Tuđman i Domovinski rat u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini naslov je drugog poglavlja zbornika. Treći članak ukupno, a prvi u ovom poglavlju nosi naslov "Franjo Tuđman i Vlada demokratskog jedinstva" (str. 63-78). Autori su Aleksandar Jakir i Andrija Perković Paloš. Franju Tuđmana autori uza sve prijepore smatraju neprijepornom osobom. Prvom hrvatskom predsjedniku spočitavane su brojne stvari, s jedne krajnosti da je autoritativan (nazivan je i diktatorom) do druge krajnosti gdje ga se optuživalo da je previše popustljiv i da kao takav ne će moći obraniti Hrvatsku od velikosrpske agresije. Autori se u radu dotiču političkoga ozračja u kojem Tuđman odlučuje formirati Vladu nacionalnoga jedinstva i njezina djelovanja sve do kolovoza 1992. godine kada je ona rasformirana. Upravo formiranje Vlade nacionalnoga jedinstva ili Ratne vlade čitatelja navodi na zaključak je li Tuđman bio autoritativan političar ili nešto drugo.

Ante Nazor autor je četvrtoga članka pod nazivom "Sastanak u Uredu predsjednika RH, ujutro 20. studenoga 1991." (str. 79-88). Čitajući naslov nameće se zaključak veoma uske teme, međutim i dosta zanimljive jer se radi o sastanku nakon pada Grada heroja za koji se još uvijek vežu brojna pitanja na koja autor rada nastoji odgovoriti. Na početku, ali i u cijelom radu autor nastoji opisati ratnu situaciju koja se odvija u Vukovaru u studenom 1991. godine, ali i u ostatku Hrvatske. Osim toga Nazor navodi manipulaciju HTV-a, nacionalne medijske kuće, koja je nekoliko puta pokušala obmanuti javnost objavom samo dijelova snimki ili razgovora po kojima se moglo doći do zaključka da je Franjo Tuđman odgovoran za pad Vukovara pa čak i da je "prodao" ili "izdao" Vukovar za međunarodno priznanje RH. Autor je u članku pokušao predstaviti brojne aktivnosti predsjednika Tuđmana i taj dan 20. studenoga 1991. kada je predlagao proboj u Vukovar, ali i prije toga gdje je sa svojim generalima pokušao naći rješenje za Vukovar.

Slijedi rad Ive Lučića s naslovom "Odnos Franje Tuđmana prema Bosni i Hercegovini do njezina međunarodnog priznanja u travnju

1992." (str. 89-128). Autor temu stavlja u širi povijesni kontekst tako da se na početku rada vraća do 1878. godine, tj. Berlinskoga kongresa i srpskoga, hrvatskoga i mađarskoga svojatanja Bosne i Hercegovine. Posebnu pažnju posvećuje BiH nakon Drugoga svjetskog rata i njezine uloge u Jugoslaviji kao primjeru i osiguraču "bratstva i jedinstva". Nakon početka velikosrpske agresije početkom 90-ih postavilo se pitanje što s BiH. Muslimanski mediji već su tada počeli optuživati Franju Tuđmana zbog tobožnjih pretenzija na BiH. Autor nastoji iznijeti svoje mišljenje o stvarnoj politici Franje Tuđmana spram BiH što argumentira povijesnim dokumentima. Na kraju članka osvrće se na politiku Alije Izetbegovića i njegovu viziju očuvanja BiH koja se reflektira kroz Alijinu izjavu, "stavimo obručeve oko Bosne pa nek se u njoj burka šta hoće".

"Uloga Franje Tuđmana tijekom rata u Bosanskoj Posavini 1992." (str. 129-174) tema je Tade Oršolića koji, na osnovi dokumenata i literature, nastoji objasniti iz kojih je razloga pala Bosanska Posavina. I u ovom slučaju optuživan je Franjo Tuđman slično kao i za Vukovar da je "prodao" i "izdao" Bosansku Posavinu. Autor u radu opisuje bitke za Bosansku Posavinu, navodi omjer snaga na bojišnici. Osim toga stavlja naglasak na odnos i ulogu muslimana u bitci za Bosansku Posavinu. Autor na kraju članka donosi zaključak na pet stranica u kojima i sam postavlja brojna pitanja oko rata za Bosansku Posavinu, na koja je još uvijek teško dati odgovor.

Sedmi članak rad je Ivice Miškulina pod nazivom "'Napokon nešto' ili o mirovnoj inicijativi Franje Tuđmana iz studenog 1993." (str. 175-198). Miškulin u prvom dijelu rada piše o različitim stavovima Europske zajednice na mirovnim pregovorima i o različitim vizijama sukoba Zagreba i Knina. U drugom dijelu rada autor se bavi, kao što je navedeno i u naslovu, mirovnom inicijativom Franje Tuđmana početkom studenog 1993. godine na pregovorima u Norveškoj, te kako su na tu inicijativu gledali predstavnici EZ. Nakon ove mirovne inicijative političkom vrhu u Zagrebu postalo je jasnije da se sukob možda ne će moći riješiti diplomatskim aktivnostima.

Posljednji članak u drugom poglavlju donosi Janja Sekula Gibač pod naslovom "Propast mirovnih pregovora i odluka predsjednika Franje Tuđmana o pokretanju operacije oslobađanja okupiranog dijela zapadne Slavonije" (str. 199-216). Može se reći da Sekula Gibač nastavlja ondje gdje je stao Miškulin u prethodnom članku. Autorica govori o ulozi UNPROFOR-a u Hrvatskoj i njegovoj disfunkcionalnosti. Rezultat njihove neučinkovitosti bio je taj što se Zagreb odlučio bez

posrednika obratiti Kninu da zajedno pokušaju naći rješenje problema. To je urodilo plodom, jer je potpisan Zagrebački sporazum i Gospodarski sporazum. U drugom dijelu članka autorica se bavi Gospodarskim sporazumom, različitim očekivanjima i stavovima Zagreba i Knina od toga sporazuma. Na kraju autorica opisuje razloge i posljedice propadanja Gospodarskoga sporazuma tj. dotiče se vojno-redarstvene operacije "Bljesak".

Sljedeće poglavlje zbornika nosi naziv *Politička i ideološka razmišljanja Franje Tuđmana*. Ovo poglavlje sadrži dva članka. Autor Stjepan Matković napisao je članak naslova "Utjecaj povijesnih tema s razmeđa 19. u 20. stoljeće na političko djelo Franje Tuđmana" (str. 219-232). Autor se u radu bavi Tuđmanovim historiografskim radom. Istražuje što je Tuđman proučavao kao povjesničar, te koje su ga teme i povijesne osobe zaokupljale. Osim toga Matković utvrđuje kako je znanje iz povijesti izgradilo Tuđmanove političke stavove. Na kraju rada donosi i kritike pojedinih povjesničara na Tuđmanov historiografski rad.

Deseti rad je naslova "Uloga i značenje povijesti u Tuđmanovu djelu *Bespuća povijesne zbiljnosti*" (str. 233-240), a autor članka je Mateo Bratanić. Autor analizira Tuđmanovo najvažnije djelo *Bespuća povijesne zbiljnosti* koje je doživjelo šest izdanja. Navodi stavove koje Tuđman iznosi u toj knjizi o jugoslavenskoj historiografiji, povijesnim lažima kojima se služe političari te kako te laži na kraju završe tj. donose li one kakvog ploda. Ono što posebno zaokuplja Tuđmana u navedenom djelu jest *nasilje*, te kako ono prati čovječanstvo u cijelom njegovu postojanju. Na kraju rada autor navodi i reakcije javnosti koje je izazvala knjiga *Bespuća povijesne zbiljnosti*.

Zadnje poglavlje, koje sadrži četiri članka, nosi naziv *Kako su vidjeli Franju Tuđmana*. Prvi rad u ovom poglavlju je naslova "Odnos britanske politike i medija prema Franji Tuđmanu i Republici Hrvatskoj tijekom devedesetih godina 20. stoljeća" (str. 243-260), autori su Ante Batović i Branko Kasalo. Promjene sustava koje su se krajem 20. stoljeća događale u Europi zaokupile su svjetsku i europsku javnost, a jedna od zemalja koja je zaokupljala javnost bila je i Jugoslavija te glavni protagonisti promjena, među kojima je bio i Franjo Tuđman. Autori analiziraju kakav je stav zauzela Velika Britanija o krizi u Jugoslaviji i koji su razlozi i povodi toga njezina stava. Osim toga autori u ovome članku analiziraju kakav su utjecaj na britanski stav imali istupi Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića te njemačka podrška Hrvatskoj i rat u BiH. Na kraju rada možemo zaključiti je li došlo do

promjene stava britanskih medija i političkih elita o ratu na prostoru bivše Jugoslavije.

Sljedeći rad naslovljen je "Franjo Tuđman, aspekti državotvornosti ("historicizam" i samoodređenje naroda) i međunarodna zajednica" (str. 261-286) autora Alberta Binga. U prvom dijelu rada autor nastoji prikazati (ne)sposobnosti hrvatskih diplomata i njihov ugled i utjecaj u svijetu. Autor zaključuje da je većina hrvatskih diplomata uključujući i Franju Tuđmana imala pogriješan pristup prema stranim diplomatima tako što bi im objašnjavajući poziciju Hrvata u nedogled prepričavali hrvatsku povijest umjesto da su se usredotočili na buduće uređenje države. U drugom dijelu rada autor piše o Tuđmanovoj preokupiranosti pojmom *samoodređenje* koji ga je zaokupljao i kao povjesničara i kao političara.

Pretposljednji rad u zborniku nosi naslov "Veliki znanstveni autoriteti i mali narodi - oblikovanje povijesnih narativa o Franji Tuđmanu i Domovinskom ratu" (str. 287-302) u kojem autor Robert Skenderović donosi analizu o stvaranju dvaju povijesnih narativa o Domovinskom ratu. Jedan od njih je tzv. hrvatski narativ, dok je drugi narativ o podijeljenoj krivnji za rat. Osim toga autor piše o tomu tko se i zašto priklonio jednom od dvaju narativa. U drugom dijelu rada piše o ulozi Franje Tuđmana prilikom stvaranja narativa posebno zapadnih diplomacija. Na kraju je dotaknuta i uloga Haškoga suda i njihova stava o Domovinskome ratu.

"Franjo Tuđman u memoarističkoj i publicističkoj literaturi" (str. 303-322) naslov je posljednjega članka zbornika radova autora Ante Bralića. Članak je podijeljen u tri dijela, u prvom dijelu riječ je o Franji Tuđmanu prije 1990. godine. Bralić navodi autore koji su prema Franji Tuđmanu pisali apologetski, ali i one koji su imali potpuno drugačiju sliku. U drugom dijelu rada analizira se Tuđmanova težnja za pomirbom ideološki podijeljene nacije i što su o toj težnji mislili pojedini Tuđmanovi bliski prijatelji te domaći i strani diplomati. U zadnjem dijelu autor se dotiče veoma "škakljive" teme, odnos Franje Tuđmana prema BiH. Autor zaključuje da mu je politika prema BiH, zahvaljujući medijima, donijela najviše štete.

Zbornik radova završava kao što je i počeo - govorom Franje Tuđmana pod naslovom "Govor - oporuka dr. Franje Tuđmana, predsjednika Republike Hrvatske na otvaranju izložbe "Hrvati - kršćanstvo, kultura, umjetnost" u Vatikanu, 28. listopada 1999." (str. 323-325). Ovaj govor ujedno je i posljednji Tuđmanov javni nastup. U njemu je još jedanput htio podsjetiti na davnu i bogatu hrvatsku povijest te

na njezino tisućljetno prijateljstvo i povezanost s Rimskom Crkvom i ujedno naglasiti kako Hrvatska pripada Zapadu.

Zbornik radova pod nazivom *Franjo Tuđman i stvaranje suvremene hrvatske države (1990.-1999.)* sadrži četrnaest radova hrvatskih znanstvenika s prestižnih institucija. U radovima je korišten velik broj bibliografskih jedinica tako da su se autori potrudili znanstvenom metodologijom opravdati svoje stavove koje su iznijeli u radovima. U zborniku možemo naći apologetske i kritičke radove o prvom hrvatskom predsjedniku Franji Tuđmanu i Domovinskome ratu, naravno i jedni i drugi potkrijepljeni su povijesnim izvorima i literaturom. Kao što je britanski povjesničar James Harvey Robinson rekao da "rastom znanja mijenjamo mišljenja o određenim povijesnim pojavama", tako i ovaj zbornik možda može nekome promijeniti mišljenje o ulozi Franje Tuđmana ili o Domovinskome ratu. Možda mala primjedba zborniku jest nedostatak rada o odnosu Vatikana prema Republici Hrvatskoj ili Franji Tuđmanu, moguće da je i autor to uočio pa je pokušao to nadoknaditi govorom Franje Tuđmana u Vatikanu 28. listopada 1999. Uglavnom, o ovim temama u Hrvatskoj se počelo češće, ozbiljnije i znanstvenije pisati, a nadamo se da će ovakvih i sličnih radova o Franji Tuđmanu i Domovinskome ratu biti sve više.

Slavko Zovko